

Партнери видання:

Обкладинка Оксани Скворчинської

Літературно-художнє видання
Серія «Художня література»

КОКОТЮХА Андрій Анатолійович
Виганець і навчена відьма

Провідна редакторка *Олена Рибка*
Артдиректор *Владлен Трубочанінов*
Технічний редактор *Дмитро Заболотських*
Дизайнерки й верстальниці *Інна Гнідая, Зоя Іващенко*

Підписано до друку 13.02.2025. Формат 84x108/32. Ум. друк. арк. 15,96.
Наклад 2100 прим. Зам. № 0113.

Термін придатності необмежений

ТОВ «Видавництво «Віват»»,
61037, Україна, м. Харків, вул. Гомоненка, 10.
Свідоцтво ДК 4601 від 20.08.2013.

Видавництво «Віват» входить до складу ГК «Фактор».

Придбати книжки за видавничими цінами
та подивитися детальну інформацію про інші видання
можна на сайті vivat.com.ua
тел.: 0-800-201-102, e-mail: ishop@vivat.factor.ua

Щодо гуртових поставок і співробітництва звертатися:
тел.: +38 (057) 782-82-20,
e-mail: info@vivat.factor.ua

Адреси фірмових магазинів «Книгарня Vivat»:

- м. Вінниця, вул. Архітектора Артінова, 4, e-mail: vivat.vinnitsia@gmail.com
- м. Івано-Франківськ, вул. Івана Труша, 4, тел.: +38 (034) 273-53-38, e-mail: vivat.frankivsk@gmail.com
- м. Івано-Франківськ, пл. Ринок, 5, e-mail: vivat.frankivsk.2@gmail.com
- м. Київ, вул. Петра Сагайдачного, 8, тел.: +38 (044) 338-31-38, e-mail: vivat.kyiv@gmail.com
- м. Львів, пл. Галицька, 12, тел.: +38 (032) 255-34-00, e-mail: bookvivatlviv@gmail.com
- м. Львів, пр. Шевченка, 22, тел.: +38 (032) 247-43-42, e-mail: vivat.lviv2@gmail.com
- м. Ужгород, пл. Шандора Петефі, 2, тел.: +380 (312) 440 124, e-mail: vivat.uzhhorod@gmail.com
- м. Харків, вул. Квітки-Основ'яненка, 2, тел.: +38 (057) 341-61-90, e-mail: bookstorevivat@gmail.com
- м. Харків, вул. Сумська, 67, тел.: +38 (057) 782-82-80, e-mail: vivat.sumska@gmail.com
- м. Чернівці, вул. Героїв Майдану, 4, e-mail: vivat.chernivtsi@jmail.com

Видавництво «Віват» у соціальних мережах:
facebook.com/vivat.book.com.ua
instagram.com/vivat_book

Віддруковано згідно з наданим оригінал-макетом у друкарні
«Фактор-Друк», 61030, Україна, м. Харків, вул. Друкарська, 51, тел.: +38 (057) 717-53-55

ISBN 978-966-942-826-4 (серія)
ISBN 978-617-17-1290-4

© Кокотюха А. А., 2018
© Скворчинська О. І., обкладинка, 2019
© ТОВ «Видавництво «Віват»», 2025

РОЗДІЛ 1

ГРА НА ЧОРНУ ПЕРЛИНУ

*Літо 1911 року, Полтава,
готель «Континенталь» на Стрітенській вулиці¹*

— **М**и так не домовлялися. Я прибув сам, месьє Жир. — За вашими руками хтось має пильнувати, пане Лівшиць. Недарма вас охрестили Піаністом. Ваші знамениті пальці частенько грають на картах фальшиві мелодії.

— Месьє Попович, я вас благаю. Це з вашим прізвиськом усе просто. Жир мовою картярів означає хрест. Ваша улюблена масть. Важко пояснити, чому вам так пре карта, коли саме вона випадає козирем. Може, тому, що, коли здаєте ви, у вас на руках хреста лишається найбільше. Мене ж називають Піаністом із поваги до професії. Так іменують віртуозів, месьє Жир.

Крім двох картярів, у готельному люксі, облаштованому в стилі провінційного ампіру, товклося ще двоє. Якби не тонка лінія вусів під носом у одного, їх складно було б розріз-

¹ Стрітенська вулиця — названа на честь розташованої на ній Стрітенської (Срітенської) церкви, одна з найдовших вулиць міста. (Тут і далі прим. авт., якщо не вказано інше.)

нити. Не близнюки, просто вигляд однаковий: легкі піджачні пари, світло-сірі в коричневу смужку, лаковані черевики з круглими носами, брутальні картаті жилетки, білі сорочки з розстебнутими верхніми гудзиками. Голови обох прикрашали круглі капелюхи-котелки з вузькими крисами.

Обоє — небалакучі й кремезні, м'язи бугрилися під рукавами.

Обоє не ховали, навпаки — показували руків'я револьверів за пасками.

— Дико вибачаюся, месьє Жир, але ж я прийшов до вас без зброї.

Задля наочності той, кого назвали Піаністом, розстебнув піджак, широко розвів поли. Потім підняв до пахов, трохи уподібнившись до птаха з розпростаними крилами, крутнувся довкола власної осі, помаяв одягом.

— Що ви бачите? Ви нічого не бачите, месьє Жир, під цим піджаком. Крім чесної людини.

— Чесної? — Той, кого називали Жиром, реготнув.

— У тих рамках, котрі дозволяє моя професія. Наша з вами професія, дико вибачаюся. Яку ви зараз ганьбите недовірою. Адже я маю таке саме право не довіряти вам.

— Тим не менше рукавичку кинули мені ви. І якщо в нас дуель, вона має відбутися при секундантах.

— Дозволю собі повторити очевидне: я приїхав із сонячної Одеси сам-один.

Піаніст розтягував слова на південний лад і трішки гаркавив. На вигляд мав за тридцять, та віку напевне додавали бакенбарди, борідка клинцем, вуса, що обрамляли рот до підборіддя, і круглі окуляри в тонкій оправі. Круглий капелюх-канотье закривав лисий, точніше — до білого вишкрябаний бритвою череп. І особлива прикмета: невеличкий, та все ж помітний наріст на хребті — Мендель Лівшиць був горбатим від народження.

Його візаві, Ніл Попович на прізвисько Жир, у свої тридцять п'ять нажив славу одного з найкращих картярів Харківської губернії. Замолоду, лиш опановуючи ази популярної кримінальної професії, він устиг посидіти в холодній й кілька разів поставав перед судом. Проте час показав: усякий труд шанується, якщо людина в ньому майстер. Уже кілька років Поповича не цуралися в аристократичних салонах, де бували, крім інших, високі поліцейські чини. Вони віталися з Жиром за руку, ввічливо цікавились, як справи, чи все слава Богу, і були не від того, аби згодом у невеличких компаніях приватно зіграти партійку-другу в покер чи «дев'ятку»¹, як ось картярі планували зараз.

Дуже важливою персоною картковий шулер зробився не випадково. Виграш у карти вважався успіхом, усмішкою Фортуни, вдалим збігом обставин — будь-чим, окрім хабаря. Це все одно, що зробити ставку на бігах і твій кінш виявиться фаворитом, прийде до фінішу першим. Ніл Попович був своєрідним фільтром, через руки якого пропускали грубі гроші, котрі одна особа передавала іншій в обмін на послугу. Так підкуповували поліцейських чинів — Жир за домовленістю міг програти чималу суму не тільки поліцейському, а й прокурору чи судді, державному чиновнику високого рангу, полковнику чи генералу. Словом, будь-кому, кого власник крупної справи підкупав і хто на такий підкуп погоджувався. Виграш у карти робив отримання хабаря безпечним, фактично легальним. А Ніл Попович діставав за посередництво не завжди відсоток, але завжди — захист і високе покровительство.

¹ «Дев'ятка» — інший варіант назви гри у Російській імперії — «залізка» (рос. железка). Оригінальна назва — баккара (фр. baccara). Мета гравців — набрати комбінацію з трьох карт, аби сукупне число очок складало в сумі 9. Вирішальною стає третя карта, яку гравець бере або не бере на власний розсуд.

Для нього такий розклад був прийнятним, навіть дуже бажаним.

— Вам нема чого боятися, месьє Жир, — тим часом правив своє Піаніст. — Це я у вас у гостях. А ви — на своїй території. Двох шлимазлів¹ зі шпалерами² тут забагато. Ви ображаєте мого капелюха недовірою. — Пальці торкнулися крисів канотьє.

— Пане Піаністе, насмілюся нагадати: ми з вами на нейтральній території. До речі, це ваше наполегливе прохання. Ваше місто — Одеса, моє — Харків. Київ для нас обох надто великий та гамірний. Полтава — тиха, провінційна, затишна. Тут нічого не відбувається й найближчим часом не відбудеться. Тому в Полтаві безпечно обом.

— А я хіба проти? — вигукнув Піаніст. — Ви досі не пояснили, для чого тут охоронці вашого тіла! — Тепер його палець націлився на вусаня.

— Вони простежать, аби гра йшла за правилами.

— Ці двоє — ваші люди! — Одесит заводився дедалі дужче. — Вони пастимуть очима не нас, а мене й тільки мене! Вони представляють ваші інтереси! Хто в цій кімнаті представлятиме мої?

— Навіть у тихому місці варто дбати про безпеку, колего.

— Коли так — нехай ваші молодці вийдуть! І стоятимуть по той бік дверей, поки ми не закінчимо з'ясовувати стосунки й міряться перцями.

— Ви далі поводитесь так, ніби наша зустріч — моя ідея.

— Ідея моя! Але порядність у стосунках — справа також і ваша! То справа вашої честі, месьє Жир! Честі ділових людей міста Харкова! Чи ви думаєте, матиму корону героя,

¹ Шлимазл (*іврит*: шлемазл) — тут: придурок.

² Шпалер — револьвер (*жарг.*).

як розповім: Ніл Попович грав зі мною під прикриттям двох бовванів із наганами і все одно я виграв?

— Ви ще не почали грати, а вже виграли, — дорікнув Жир.

— А в мене кольт, а не наган, — навіщось бовкнув вусань.

Той, кого назвали Піаністом, відмахнувся, навіть не глянувши в його бік.

— Я наполягаю, аби нас залишили сам на сам! Дві пари чужих очей мене нервують!

— А хто засвідчить мою перемогу? — Жир підморгнув і посміхнувся кутиком рота.

— Ще не почали, а вже виграли, — передражнив його Піаніст, зробивши суворе лице. — Маю надію на вашу порядність і вміння визнавати поразку. Те, що відбудеться тут, за зачиненими дверима, стосується нас двох.

— Згоден, — кивнув Жир. — Ви так само визнаєте поразку, інакше втратите репутацію. Сподіваюсь, вона вам дорога. Але, пане Лівшиць, мені донедавна здавалося: між нами нема жодних рахунків. Ми ж познайомилися очно лише тепер. І то — завдяки вашим старанням.

— Ми зрозуміли одне одного. — У голосі одеського гостя забриніли поблажливі нотки. — Каюсь, моя провина. — Пальці знову торкнулися крисів капелюха. — Не до кінця прояснив вам свою мету. — Піаніст далі не зважав на озброєних охоронців партнера, мовби від його зневаги вони розчинилися в повітрі. — Міряться перцями — то така мовна фігура. Те саме, коли заходить про з'ясування стосунків. У вас є річ, яка цікавить мене. І вона не продається. Точніше, вам, месьє Жир, напевне можна запропонувати ціну й почати торгуватися. Проте людям нашої професії це не комільфо, погодьтеся. Річ, про яку йдеться, прийшла до вас за картярським столом. Буде дуже правильно, якщо піде від вас у такий самий спосіб. Заразом матимете нагоду, як кажуть французи, схрестити зі мною шпагу.

— Приймаю виклик і вважаю за честь, — на підтвердження Попович стукнув підборами, легенько вклонився. — Проте, пане Лівшиць, ви далі біжите попереду паровоза. Ніхто в цій кімнаті не дасть гарантію, що річ, яка вас цікавить, перейде сьогодні до вас.

Піаніст кахикнув у кулак.

Лівою рукою картинно відхилив полу піджака.

Права пірнула у внутрішню кишеню.

Вусань лапнув руків'я нагана.

— Фі... — Одесит наморщив носа. — Нерви треба берегти. У нас в Одесі є чудові курорти. Уже застосовується нова європейська метода: лікувати електрикою.

Вусань щось пробурчав собі під носа, але забрав праву руку від револьвера. Застебнув гудзики на піджаку, демонстративно заклав руки за спину. Знову втративши до сторонніх інтерес, горбань розгорнув невеличкий вузлик, який вивудив із кишені. Взяв те, що там було, двома пальцями. Виставив руку перед собою, аби суперник краще бачив.

— Це — діамант зі скарбнички княгині Корсакової, царство їй небесне. Його власниця належить до однієї з гілок родового дерева тих самих Корсаків, що починали служити ще за Івана Грозного. Самі ж знаєте, є гілки, що всихають. Княгині не пощастило. Її нащадок, єдиний спадкоємець, вважається паршивою вівцею. Чи паршивим бараном, якщо так краще прозвучить. Дуже нечемний молодий чоловік, не поважає пам'ять предків. Гуляка, бабій, п'яниця, живе одним днем. Спускає материн спадок так завзято, ніби хоче довести всьому світу: у труні йому нічого не потрібно. Діамантовий гарнітур прабабця цього ідіота отримала від одного з претендентів на руку й серце. Така родинна легенда. Молодий дурник поводить себе неетично. Виколупує діаманти з оправи й ставить на кін у різних неприємних місцях. Замість мене коштовність Корсакових

міг виграти хтось недостойний. А я поставився до такої цінності шанобливо. Тож маю що виставити проти вашого скарбу. Бо знаю: ви, месье Жир, шануете речі з історією.

— Історія піднімає ціну, — сказав Попович. — Робить ще ціннішими. Дозвольте?

Він простягнув руку долонею догори.

Трохи повагавшись, Лівшиць поклав на неї діамант.

Харків'янин ступив ближче до вікна, покрутив камінчик на світлі.

— Грає, — гмикнув. — Ви можете довести, що це коштовність роду Корсакових?

— Жодного доказу походження чорної перлини, яка мене цікавить, я від вас не вимагаю, — відрізав Піаніст.

— Справедливо, — визнав Жир, повертаючи коштовність. — Я згоден, пане Лівшиць.

— Умови прийнятні?

— Повторимо. При свідках.

— Але вони вийдуть.

— Переконали.

— Отже... — Одесит поклав діамант на стіл. — Граємо в «дев'ятку». Двадцять одну партію, аби зробити нічию неможливою. Той, хто під фінал лишився в програші, матиме три шанси відігратися. Якщо, звісно, різниця в набраних очках дозволить це й робитиме реванш цілком реальним. У разі якщо реванш відбувся, сторона, яка відігралася, дає такий самий шанс супернику. Третьої спроби не буде. Виграш не оскаржується.

— Кожен тур — нова колода, — додав Жир.

— Маєте при собі запас? Три десятки колод? — Піаніст смикнув бровою. — Я дивуюся на вас.

— Мінємо колоду після кожних десяти партій, — погодився Жир.

— Я наче знав. Привіз із собою дві запечатані.